

УДК 323.12: 172.15 (477)

DOI: 10.17721/2413-7065.2(91).2024.308788

## НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

**Ірина КРАСНОДЕМСЬКА**

[orcid.org/0000-0001-5552-9073](https://orcid.org/0000-0001-5552-9073)

кандидат історичних наук, завідувачка відділу етнології та історії України

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

**Анотація.** Російське повномасштабне вторгнення в Україну змусило багатьох українців стати внутрішніми переселенцями, а частину з них – виїхати за кордон. Опинившись за межами України, молоде покоління соціалізується у суспільство тієї країни, в якій воно перебуває, саме тому перед освітніми закладами України стоїть завдання їх патріотичного виховання, навіть у дистанційному форматі.

У статті розкриваються особливості національно-патріотичного виховання молодого покоління української діаспори в країнах Європи. Акцентується увага на діяльності в них українських шкіл вихідного дня, в яких учні вивчають українську мову, літературу, історію, культуру, географію, природу тощо та беруть активну участь в організації й проведенні численних як державних, так і релігійних свят, таких як День Соборності України, День Незалежності України, День захисників і захисниць України, Різдво, Пасха, Зелені свята, День святого Миколая та ін. Автор пропонує різні форми, методи і засоби, які можуть бути використані із здобувачами освіти для здійснення їх національно-патріотичного виховання через інтеграційний підхід у навчальній та просвітницькій діяльності, що сприятиме формуванню в них почуття патріотизму й любові до Батьківщини, національної свідомості, гідності, становленню їхньої громадянської позиції.

**Ключові слова:** національно-патріотичне виховання; молодь; патріотизм; Україна; зарубіжні українці; учні; навчання; освіта.

## NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF UKRAINIAN YOUTH IN EUROPEAN COUNTRIES IN THE PRESENT CONDITIONS

**Iryna KRASNODEMSKA**

Candidate of Historical Sciences, Head of the Ethnology and History of Ukraine Department

RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Annotation.** Russia's full-scale invasion of Ukraine forced many Ukrainians to become internal refugees and many to move abroad. Having found themselves outside of Ukraine, the young generation is socialised into the society of the country in which it is located. That is why the educational institutions of Ukraine face the task of their patriotic education, even in a remote format. This article reveals the peculiarities of the national-patriotic upbringing of the young generation of the Ukrainian diaspora in European countries. Attention is focused on the activities of Ukrainian weekend schools in which students study the Ukrainian language, literature, history, culture, geography, nature, etc. and take an active part in the organisation and holding of numerous public and religious holidays, such as the Day of the Cathedral of Ukraine, Independence Day of Ukraine, Defender of Ukraine Day, Christmas, Easter, Green Holidays, St. Nicholas Day, etc. The author offers various forms, methods, and means that can be used with students of education to implement their national-patriotic education through an integrative approach in educational and educational activities, which will contribute to the formation

*in them of a sense of patriotism and love for the Motherland, national consciousness, dignity, and the formation of their civil position.*

**Key words:** national-patriotic education; young; patriotism; Ukraine; Ukrainians abroad; pupils, learning, education.

**Постановка проблеми.** Національно-патріотичне виховання молоді – це педагогічна проблема, актуальність якої залишається незаперечною завжди. Питання формування національно-патріотичної свідомості у молодого покоління ніколи не втрачало своєї важливості, а в жорстоких реаліях війни в Україні, коли українська нація перебуває перед загрозою знищення, патріотичне виховання молодого покоління набуває особливої гостроти. Кожне наступне покоління молоді перебуває в умовах, які постійно змінюються, варіюють, але разом із тим вся молодь має усвідомлювати власну національність, ідентичність та проявляти ознаки патріотизму як у повсякденному житті, так і в окремих життєвих ситуаціях. Організація освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах внесла свої корективи в освітню і виховну діяльність молоді, змусила переосмислити наявну систему цінностей, сенс людського життя, безпеки та права на свободу, але чимала кількість представників молоді опинилась за кордоном, де у їхній свідомості відбувається переосмислення таких понять, як «Батьківщина», «рідина», «Україна» та «національність» і «патріотизм» загалом. Виникає потреба у якісно новому підході до організації навчально-патріотичного виховання молоді, яка перебуває за межами України, адже в інших країнах їм прищеплюють систему цінностей, традицій та звичаїв цих країн відповідно до їх ідентичності, в той час національно-патріотичні

цінності України можуть бути втрачені.

**Аналіз джерел та публікацій.** Теоретичні аспекти питання виховання любові до Батьківщини, рідної землі, рідної мови, поваги до історичного минулого та формування національної свідомості висвітлювали видатні українські педагоги Г. Ващенко, А. Волошин, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга.

Проблему формування «національного ідеалу», до якого має прагнути молоде покоління, осмислювали Г. Ващенко, І. Головінський, З. Зелений, Е. Жарський, О. Кульчицький, І. Мірчук, М. Семчишин, В. Янів та інші.

Окремі аспекти патріотичного виховання молодого покоління в умовах цифровізації та модернізації досліджують Г. Агапова, Д. Арабаджієв, А. Афанасьєв, О. Вишневський, О. Духовна-Кравченко, В. Карлова, О. Киричук, Г. Корж та інші. Педагогічні засади формування національно-патріотичних цінностей у молоді розглядають у своїх працях О. Абрамчук, Т. Гавлітіна, В. Датський, В. Дроговоз, В. Мірошніченко, П. Онищук, Р. Петронговський та інші. Сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання з'ясовують М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна, А. Монахов, В. Матяшук, П. Онищук, Г. П'янковський, Є. Ширекіна. Натомість проблеми національно-патріотичного виховання молоді, яка виїхала за межі України, наразі практично не висвітлено.

**Метою** статті є розкрити способи та механізми, які використовуються для формування системи патріотичних цінностей в українській молоді, яка в умовах війни опинилась за межами України.

**Виклад основного матеріалу.** Нині Україна перебуває на етапі активної боротьби за власну свободу, національність та ідентичність всього українського суспільства, яка відбувається в умовах, викликаних російською агресією та вторгненням. Кожен українець чудово розуміє поняття «патріотизм» за таких реалій, але, розглядаючи його з точки зору педагогіки, потрібно додати деякі уточнення.

Вперше поняття «патріотизм» було використане та зафіксоване у період Французької революції 1789–1793 рр. борцями за народну справу, які стали на захист Батьківщини. Трохи пізніше це поняття доповнилось, розширилось і почало відображати не лише захист Батьківщини, а й прояв любові до неї та солідарність із власним народом [13, с. 11].

У сучасному тлумачному словнику української мови поняття «патріотизм» характеризується як «любов до своєї батьківщини, відданість народові, готовність для них на жертви й подвиги» [11], але науковці це поняття розширюють. Так, наприклад, М. Ярмаченко інтерпретує патріотизм як суспільний моральний принцип, який відображає ставлення людини до своєї країни, що виявляється в її діях та складному комплексі соціальних почуттів [10]. В. Скуратівський трактує патріотизм як любов до Батьківщини, відповідальність за її долю та готовність служити її інтересам, а в разі потреби самовіддано боронити здобутки свого народу; соціально-політичний

і моральний принцип, що в загальній формі виражає вищезазначені почуття та емоційні стани [17, с. 471]. Група сучасних науковців В. Вугрич, Н. Мойсеюк, П. Онишук, К. Циганчук сходяться у висновку, що патріотизм є інтегрованою єдністю почуттів, переконань, діяльності, у яких відображається ставлення особистості до себе та до інших людей [22, с. 27].

МОН України офіційно визначає національно-патріотичне виховання як комплексну, системну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських, благодійних, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України тощо [6].

В умовах сьогодення, коли Україна й українська нація опинились під загрозою знищення через агресивні дії РФ, проблема національно-патріотичного виховання молоді стосується всіх освітніх установ. Кожен заклад дошкільної, середньої, фахової підготовки молоді має системно, поетапно реалізовувати програму націоналізації молоді та виховання у неї патріотичних почуттів задля майбутнього України. Але виникає питання, як здійснювати національно-патріотичне виховання молоді, яка опинилась за кордоном [25].

З початком повномасштабної російсько-української війни освітній і виховний процеси в Україні зазнали значних змін. Актуалізувалась роль

дистанційного і змішаного навчання, адже значна кількість української молоді втратила можливість відвідувати заняття у ЗНЗ (загальноосвітніх навчальних закладах) через активізацію бойових дій і окупацію територій та виїхала з України. Поступове пристосування до умов воєнного стану призвело до вибору учнями одного із векторів навчання – навчання у традиційному чи дистанційному форматі на території України, навчання у дистанційному форматі в українській школі з-за кордону або очному форматі у закордонних освітньо-виховних закладах, відкритих для українців та спрямованих на їх навчання та інтелектуально-розумове і культурне виховання.

У дистанційному форматі виховання здобувачів освіти здійснювалось дещо у відмінному від очного навчання форматі. На превеликий жаль, класні години, які були нормою, цілковито виключені із розкладу через чинні санітарні норми та з метою уникнення переизвантажання молодого покоління, виховні бесіди почали проводитись лише за гострої потреби, а індивідуальні бесіди стали малодоступними взагалі. Натомість дистанційний формат дав можливість використовувати додаткові, позитивні, елементи, які були впроваджені не лише на уроках, а й під час залучення школярів до виховного процесу. Саме ці позитивні моменти допомагають молоді, яка опинилась за межами України, долучатись до навчально-виховного процесу.

Зрозуміло, що виїзд молоді за кордон має і ряд негативних аспектів, саме тому викладачі під час підготовки та постановки виховних завдань мають пропонувати їх таким чином, щоб здобувач освіти був зацікавлений у цьому завданні та прагнув до його виконання.

Перебуваючи в інших країнах, молодь вимушена соціалізуватись, відвідувати освітні заклади цих країн, пізнавати їх традиції, звичаї, а український викладач має зробити все, щоб паралельно формувались національно-патріотичні цінності, які збережуть любов до Батьківщини та бажання повернутися додому після закінчення війни.

Найбільша кількість українських дітей, зокрема шкільного віку, разом із сім'ями знайшла притулок у європейських державах. За даними Eurostat, станом на кінець 2023 р. кількість українських громадян, які прибули до країн ЄС після початку повномасштабної війни в Україні 24.02.2022 р. та отримали там тимчасовий захист, становила 4,24 млн. громадян, серед яких 33,4% – діти. А це орієнтовно 1,4 млн. дітей, які мають потребу у підтримці безперервних процесів навчання і розвитку. Серед країн ЄС найбільшу кількість українських громадян прийняли Німеччина, Польща, Чехія, Естонія, Болгарія і Литва [30].

За офіційною інформацією, впродовж 2022–2023 рр. до освітніх закладів Європейського Союзу інтегрувалися 831431 український школяр. І ці відомості не є остаточними, оскільки йдеться лише про учнів, інтегрованих в освітню систему країн ЄС. Але є учні, які здобувають освіту з-за кордону дистанційно в українській школі й не долучаються до шкільної системи країн ЄС. Вони не зобов'язані відвідувати школу країни перебування й тому не враховані у цій статистиці. Також, крім цих школярів, є ті, які навчаються не в країнах ЄС [14].

З огляду на актуальні тенденції, зумовлені війною, уряди європейських країн активно відкривають заклади середньої освіти для українців та сприяють

інтеграції українських учнів до навчального і виховного процесів. Характерною відмінністю таких закладів є орієнтація на патріотичне виховання, акцентування уваги на національній належності, українських традиціях та ідентичності нашої нації, адже саме за кордоном, в умовах відсутності тенденцій українізації суспільства і впливу української культури на становлення майбутнього покоління, ця складова виховання має пріоритетне значення.

Важливим завданням, що стоїть перед освітньо-виховними установами за кордоном, є інтеграція українських школярів до навчального і виховного процесів зі збереженням їхньої ідентичності та національного походження. Навчальні заклади сприяють вивченню мови тієї країни, де перебувають діти, проте активно впроваджуються й елементи навчання українською мовою, залучаються українські біженці до роботи у навчальних закладах, що полегшує процес інтеграції українських дітей до соціуму чужої країни, сприяє усуненню бар'єрів і взаємній підтримці громадян на чужині, формує у підсвідомості українських

дітей ідею про цілісність і об'єднаність української нації незалежно від просторових рамок і кордонів. Зокрема, італійська практика навчання і виховання дітей з України передбачає введення у навчальну програму занять із вивчення української мови; у Німеччині соціальна політика робить акцент на важливості збереження української ідентичності під час асиміляції до місцевої освітньої системи; у Литві діти мають можливість обрати вивчення української мови як другої мови для вивчення; у Латвії навчання з 1 по 6 клас проводиться наполовину мовою національної меншини, тобто українською, а наполовину – латиською; у Болгарії на платформі для дистанційного навчання є доступ до українських шкільних підручників з 1 по 11 клас [9]. Всі ці кроки сприяють збереженню ідентичності дітей, адже у підсвідомості відкладається стійке розуміння щодо своєї належності до українського суспільства. Більш детальна інформація про можливість навчання і патріотично-культурного виховання українських дітей в окремих європейських країнах наведена в Табл. 1.

**Таблиця 1**

**Особливості навчання і виховання української молоді у школах деяких країн Європи**

Вікова категорія	Особливості навчального процесу в контексті патріотичного виховання
	<i>Польща (Комплекс загальноосвітніх шкіл ім. Тараса Шевченка у Білому Борі; Початкова школа №8 ім. Лесі Українки з українською мовою навчання у Бартошицях; Комплекс шкіл з українською мовою навчання в Ґурові-Ілавецькому; Комплекс загальноосвітніх шкіл №2 ім. М. Маркіяна Шашкевича в Перемишлі)</i>
від 7 до 18 років	Процес навчання побудований на основі підтримки та адаптації українських дітей до польськомовного освітнього середовища, особливістю є надання допомоги дитині україномовною особою в разі виникнення такої потреби. Політика Польщі у сфері освіти спрямована на інтеграцію дітей до освітнього процесу, залучення до навчання у польських школах, оскільки уряд країни стурбований

якістю підготовки та виховання дітей. Разом з тим політика у сфері освіти не є агресивною, а спрямована на поступову інтеграцію, збереження можливостей вивчення української мови, літератури, культури з метою розвитку у дітей відчуття належності до українського суспільства, національної ідентичності.

*Перша середня школа у Білому Борі* була заснована у 1990 р. на базі початкової школи ім. Тараса Шевченка, єдиної у Західному Помор'ї, яка діяла із 1958 р. Всебічний освітньо-виховний розвиток учнів у ній відбувається під час факультативних та індивідуальних занять, підготовки до проведення окремих досліджень, діяльності: танцювального колективу «Вітрохон», хору «Джерело», Кола живого слова «Калиновий Міст», завдяки популяризації рідної культури та традицій в українському та польському середовищі [3].

В школі проводяться заходи, спрямовані на поглиблення історичних знань та збереження православних обрядів; наприклад, виїзні зустрічі (Пшемисьль, Вроцлав, Краків), зустрічі дітей та молоді, різдвяні зустрічі, ярмарки (вертепи), зустрічі з політ'в'язнями, діячами науки та мистецтва, конференції, фестивалі, ватри, молодіжні обміни, ярмарки художньої продукції тощо [3].

Щорічно у березні в Шевченківські дні проходять урочистості з відзначення дня народження та роковин смерті Тараса Шевченка. У шкільному комплексі встановлено перший у Польщі пам'ятник українському поету. У церемонії беруть участь усі учні та співробітники школи, Білоборзька громада української національної меншини та запрошені гості. Під час святкування свята перед пам'ятником поетові покладають квіти та запалюють свічки, репрезентують твори Т. Шевченка, тим самим зберігаючи національну самобутність та популяризуючи українську культуру в польській громаді [3].

Крім Шевченківських свят, невід'ємною частиною шкільного життя є: індульгенційні урочистості Різдва Пресвятої Богородиці, фестиваль Покрови Пресвятої Богородиці, річниця Голодомору в Україні 1932–1933 рр., шкільний різдвяний вечір та відвідування з екскурсією греко-католицьких костелів та українських сімей у Померанії, День пам'яті Небесної сотні та Революції Гідності, а також епізодичні заходи, такі як зустрічі з науковцями, журналістами, культурними діячами та духовенством [3].

Зокрема, в червні 2024 р. в школі було проведено низку заходів. На початку місяця ліцеїсти з Білого Бору в рамках проекту «Братерство в пісні й танці» відвідали з концертами Старгард та Інсько. Головною метою було показати українську культуру та її національний характер в пісні, танці та театральному мистецтві. 9 червня 2024 р. учні цієї школи провели чудове шоу в Ілаві, де відбувся концерт пам'яті українського поета та композитора В. Івасюка. Юні артисти розпочали фестиваль красивим привітним танцем, а далі виконали танці: «Коломийка» та «Віночок». Ліричне шоу «Війна» у виконанні трьох пар справило величезне враження на глядачів. Це історія молоді, яка потрапила в пастку війни... Далі на сцену вийшов гурт «ДО-ЛА» і представив свої пісні. Останній танець старшокласників був динамічний «Гопак». Також напередодні закінчення 2023/2024 навчального року 20 червня 2024 р. в школі відбулося свято Івана Купала, одне з найстаріших свят української культури. Символізувало воно народження літнього сонця [26].

Відповідно до нинішньої польської реформи шкільництва *Комплекс шкіл з українською мовою навчання у Бартошицях*, який функціонував у 1999–2017 рр. та мав у своєму складі садочок, початкову школу й гімназію та відділ, став початковою школою з українською мовою навчання, як і при її створенні. «*Лесина школа у Бартошицях*», як її називають вже понад 20 років, коли 4 жовтня 1997 р. вона отримала ім'я геніальної поетеси Лесі Українки. Її діяльність спрямована на формування національно свідомого молодого покоління українців. Цьому сприяють уроки української мови, історії та географії України, а також

майстер-класи української народної творчості, конкурси з української тематики, екскурсії українськими місцями у Польщі, поїздки в Україну, зустрічі з українськими митцями, позаурочні заняття співу і танців.

У школі є хор «Лісова пісня», вокально-інструментальна група «Дар любові», гурт «Водограй», які виступають на різних патріотичних заходах, перед високоповажними гостями, а також на благодійних концертах для поранених українських військових та хворих дітей. Учасниками нині відомих гуртів «Кобза», тріо «Сонечко», тріо «Веселинка» та танцювального ансамблю «Барвінок» є багато випускників цієї школи.

Діти вивчають рідну мову, історію та географію, пізнають красу своєї рідної України через мультимедійні презентації та музичну творчість [8].

Нині одним із найбільших навчальних закладів у Польщі є **Комплекс шкіл у Гурові Ілавецькому**, який відкрили для депортованих під час операції «Вісла» в 1947 р. українських переселенців на територію Вармії й Мазурії. Основні завдання Комплексу – збереження високого рівня освіти, українських традицій, формування у школярів національної ідентичності. В цій школі українська молодь вивчає свою мову, історію, культуру, звичаї, обряди. В ній функціонує ансамбль пісні і танцю «Думка», вокальна група «Журавка», хор «Щедрик», а також предметні гуртки: з інформатики, біології, історії, географії, спортивна секція, театральний гурток, гурток малювання. У школі та поза нею проходять багато патріотичних і релігійних свят, в яких учні беруть активну участь [15].

У березні 2022 р. була створена **«Перша українська школа»**, яка сьогодні працює у Варшаві, Кракові та Вроцлаві. В освітньому закладі навчається 1500 учнів, які можуть вивчати лише українознавчі предмети. Керівник – фонд «Незламна Україна», який створює українські школи в Польщі для дітей, що виїхали з України через війну. «Перша українська школа» пройшла до фіналу міжнародної нагороди The World's Best School Prize 2024 (Премія «Найкраща школа світу 2024») та опинилася серед десяти найкращих шкіл у категорії «Подолання труднощів» [12].

**Німеччина** (Українська школа, м. Берлін; Недільна школа «Рідне слово», м. Дюссельдорф; Українська суботня школа «Сонце в долонях», м. Франкфурт-на-Майні; Українська суботня школа, м. Майні; Суботня школа «Країна знань», м. Гамбург; «Українська Суботня Школа», м. Мюнхен; Суботня школа при українському товаристві, м. Аугсбург; «Наша Школа», м. Гайдельберг; Суботня школа при парафії Св.Миколая, м. Бамберг; Українська суботня школа та дитячий садочок, м. Карлсруе; Українська школа при українському душіпастирстві Успення Пресвятої Богородиці, м. Новий Ульм; «Наша школа», м. Фрайбург)

від 3 до 17 років

Загалом навчання у Німеччині проводиться німецькою мовою, проте з метою полегшення інтеграції українських дітей у німецьке освітнє середовище функціонують інтеграційні класи, що пропонують освіту українською мовою. В країні функціонує значна кількість українських шкіл, основний акцент в освітньому процесі яких зроблено на вивченні української мови і літератури, історії України, географії, народознавства, суспільствознавства і природознавства, що у сукупності сприяє максимальній ідентифікації учнів як громадян України і виступає основою патріотичного виховання. Певні освітні заклади, зокрема Недільна школа «Рідне слово» в Дюссельдорфі, пропонує поглиблене вивчення культури і українських культурних традицій.

**Велика Британія** (Школа українознавства ім. Тараса Шевченка (Бредфорд, суботня), Школа українознавства ім. Пречистої Діви Марії (Лондон, суботня), Школа українознавства ім. Тараса Шевченка (Манчестер, суботня), Українська школа «Українське коло» (Лондон,

<p>суботня), Школа українознавства ім. Тараса Шевченка (Манчестер, суботня), Українська школа «Українське коло» (Лондон, суботня), Українські суботні школи у Вулвергемptonі, Рочдейлі, Ковентрі, Лейстей, Ноттінгемі, Чесанті)</p>	
	<p>Однією з найстаріших українських шкіл у Великій Британії та невід'ємною частиною української громади на території Великого Манчестера з 1950-х років є Школа українознавства ім. Тараса Шевченка. Основна мета її діяльності – заохочення молоді до вивчення української мови та сприяння формуванню української національної свідомості. В цій школі щосуботи понад 200 дітей вивчають українську мову, літературу, історію та географію України, а також для учнів організуються щорічні концерти до Дня святого Миколая, Дня Матері та річниці Тараса Шевченка [27].</p> <p>У 1955 р. в м. Ноттінгемі заснована Школа українознавства ім. Лесі Українки (Українська суботня школа ім. Лесі Українки), яка діє при Українському культурному центрі Союзу українців у Великій Британії. В школі діти віком від 3 до 16 років вивчають українську мову та культуру у дружньому та родинному середовищі. Школа пропонує уроки з української мови, літератури (читання), українознавчих предметів та цілого ряду творчих занять – музики, співів, мистецтва, театральної майстерності тощо. Викладання тут проводиться українською мовою [31].</p> <p>Загалом у Великій Британії сьогодні існує 8 шкіл (саме шкіл з акцентуацією уваги на викладанні мови, оскільки ще є гуртки та дитячі групи), де навчаються приблизно 500 учнів. Ці школи є членами Співки українських вчителів ВБ, яка у свою чергу функціонує під патронатом Союзу українців у Великій Британії [7].</p>
<p><b>Чехія</b> (Суботня українська школа Ерудит; Культурно-освітній центр «Крок»; культурно-творчий простір – драматичний та танцювальний колектив «Джерело», Український хоровий колектив «Берегиня», театр організації «Пам'ять народу», танцювальний гурток для українських дітей у м. Оломоуц, Українська скаутська організація «Пласт-Чехія», логопедичні гуртки та ін.)</p>	
<p>від 3 до 18 років</p>	<p>Процес навчання спрямований на інтеграцію учнів з України до чеських шкіл, які будують навчальний процес за чеською навчальною програмою, що в цілому не дуже сприяє патріотичному вихованню дітей. Проте, за умови звернення значної кількості дітей до навчального закладу (від 15 учнів), формуються україномовні групи. В Чехії реалізовано проект «Діти України» в координації із Міністерством освіти, молоді та спорту Чеської Республіки, Педагогічним факультетом Карлового університету, Посольством України в Чеській Республіці. Проект спрямований на розвиток і виховання дітей з України до 17 років. Більш спрямованими на патріотичне виховання є приватні освітні заклади, що формують навчальну програму із врахуванням потреби у національно-патріотичному вихованні дітей, сприяють вивченню української мови, історії, географії та народознавства України, адже програма навчання дітей у державних чеських школах не передбачає такої мети й зорієнтована на виховання дітей загалом.</p>
<p><b>Австрія</b> (Суботні та недільні школи у Відні, Лінці, Граці; Українська школа «Ерудит» у Відні)</p>	

від 3 до 17 років	<p>На кінець березня 2022 р. для учнів з України у Відні відкрилися десятки класів із вивчення німецької мови на початковому рівні. Вони мають назву «Neu in Wien» (Нові у Відні).</p> <p>У 2010 р. Український культурно-освітній центр ім. Івана Франка заснував <b>Українську суботню школу у віденському замку Гаррі Поттера</b>. У 2019/2020 навчальному році в школі з 1 по 11 клас навчалися понад 200 дітей, які також відвідували гуртки, підготовчу групу та групу раннього розвитку для малюків. Тут діють група раннього розвитку «Пташенята», гурток креативного розвитку «KIDS-100ART», гуртки української мови, малювання, театральний і танцювальний, Українська музична школа та Українська скаутська організація «Пласт» [23].</p> <p>1 червня 2024 р., у Міжнародний день захисту дітей, до школи завітали танцювальні колективи з Одеси «Дитинство» та «Сузір'я». Талановиті діти виконали українські народні танці: «Подоляночка», «Купала», «Карічка», «Буковинська полька», танці інших народів світу, а також хореографічні композиції «Не твоя війна» та «Жовто-блакитне серце» (Маніфест), чим викликали у глядачів сльози на очах [20].</p> <p>В <b>Українській школі «Ерудит»</b> (м. Відень) школярі здобувають освіту з 1 по 11 клас. Тут функціонують дитячі групи для дітей віком від 1,5 до 6 років, школа шахів «Гросмейстер», мовні курси. В початкових класах діти вивчають математику, мистецтво, українську мову, літературне читання, природознавство, інформатику, в старших – українську мову, українську літературу, зарубіжну літературу, математику (алгебру, геометрію), історію України, всесвітню історію, географію, біологію, хімію, фізику тощо [21].</p>
	<p><b>Іспанія</b> (в Мадриді: Українська суботня школа «Рідний край», Українська школа мистецтва та знань «Наше майбутнє», Школа «Дивосвіт», Українська суботня школа «Нове Покоління», Українська суботня християнська школа «Світанок», Українська суботня школа «Берегиня»; в Барселоні: Українська суботня школа «Мрія», Українська суботня школа «Тарас Шевченко», Українська суботня школа «Нове покоління», а також Українська суботня школа «Рідна мова» (Торревех), Українська суботня школа «Квіти України» (Валенсія), Українські суботні школи в м. Малага і м. Мурсія)</p>
від 6 до 16 років	<p>В Іспанії в школі діти навчаються з 6 до 16 років за британською або американською системою як стаціонарно, так і дистанційно. Українські діти можуть здобувати освіту як у державних, так і в приватних навчальних закладах. Проте для вступу окремі коледжі проводять тестування для з'ясування інтелектуального обдарування майбутніх учнів. Більшість українських школярів навчаються в державних школах, де навчання проводиться іспанською мовою, в приватних викладають англійською [29].</p> <p>Вже впродовж тривалого часу українські асоціації намагаються створити українські класи з навчанням учнів українською мовою з тих дисциплін, яких немає в іспанських навчальних програмах. Нині в Іспанії працюють суботні школи, в яких вивчаються українська мова, література, історія, культура. Школа «Світанок» співпрацює з Міжнародною українською школою (МУШ).</p> <p>Обравши вищий навчальний заклад для здобуття освітнього рівня бакалавра чи магістра, українські абітурієнти складають 4 іспити, які визначені для іноземців: з іспанської мови, історії, німецької, французької чи португальської</p>

	<p>мови та профільний тест. Вагомий внесок у розвиток українсько-іспанського освітньо-культурного простору вносить Українське товариство Університету Валенсії, яке є першим українознавчим осередком в Іспанії та студентською науковою організацією при Університеті Валенсії. Його діяльність полягає у проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи серед студентської та наукової спільноти, популяризації історичної та культурно-мистецької спадщини України, налагодженні інституційних та міжуніверситетських зв'язків, протидії російській пропаганді. За останні роки Українське товариство організувало показ д/ф «Зима у вогні: боротьба України за свободу» (2015) та інформаційно-тематичний захід до 30-х роковин Чорнобильської катастрофи (2016). У 2016 р. НУ «Львівська політехніка» та Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою реалізували відеопроєкт «Іван Франко про Іспанію». На жаль, в іспанських вишах немає ні спецкурсів, ні кафедр вивчення української мови [4].</p>
	<p><b>Італія</b> (Українська школа м. Рим, Українська школа «Золотоуст» м. Казерта, Українська суботньо-недільна школа «Пресвята родина» м. Помпеї, Українська закордонна школа імені Лесі Українки у Неаполі, Українська суботня школа «Сонячні промінці» м.Тревизо, Українська суботня школа «Пролісок» м. Нола, Школа української мови та культури «Корені» м. Авелліно тощо)</p>
<p>від 6 до 19 років</p>	<p>В Італії чимало українських емігрантів для збереження національної ідентичності віддають своїх дітей до шкіл, де вони навчаються українською мовою, а також одночасно відвідують українські суботні (недільні) школи, яких в Італії понад 30, де студіюють українську мову, літературу, історію, географію та культуру. Тут при багатьох освітніх закладах функціонують дитячі садки, групи раннього розвитку, початкові школи, ліцеї, студії та гуртки, курси української мови. У всіх школах Італії українські діти вивчають італійську та англійську мови. З 2009 р. за угодою з МОН України у двох школах «Престиж» (Рим) та «Перша Ластівка» (Венеція) можна отримати український атестат про середню освіту. В Італії нараховується понад 140 церковних громад Української греко-католицької церкви. При їх осередках працюють українські школи, виконуючи важливу роль в збереженні українцями своєї національної ідентичності. Оскільки в цій країні для зарубіжних шкіл немає єдиного навчального плану і програми, вчителі вимушені їх самі розробляти й адаптувати на основі програм ЗНЗ в Україні. Підручники і методичні посібники школи отримують від МОН України або МЗС України в межах програми підтримки зв'язків з українцями за кордоном або закупають самостійно в Україні [5].</p> <p>У Римському університеті «La Sapienza» є окрема кафедра україністики. Українознавчі курси функціонують при Департаменті лінгвістичних, літературних та філологічних студій, секції славістичних та угро-фінських студій Міланського університету. Курс україністики викладається у Венеціанському університеті «Ка'Фоскарі» та в Інституті східних студій при Неаполітанському університеті. Відповідно до положення Болонського процесу в Італії здобуття вищої освіти здійснюється на рівнях бакалаврату, магістратури й докторантури. На бакалавра навчаються 3–4 роки, на магістра ще 2 роки. Майже в усіх італійських вишах студенти навчаються італійською та англійською мовами [5].</p>
	<p><b>Нідерланди</b> (Українська школа «Веселка» (Гаага), Українська школа «Джерело» (Амстердам), Українська школа «Дзвіночок» (Роттердам), Українська школа «Вулик» (Ейндговен),</p>

<i>Українська Школа «Барвінок» (Утрехт), Українська школа «Світлячок» (Гронінген)</i>	
від 4 до 18 років	<p>В Нідерландах в окремих школах створені українські класи з україномовними викладачами, а також українські школи вихідного дня, при яких працюють бібліотеки, творчі та літературні гуртки. В м. Утрехті функціонує Міжнародна школа Ithaka ISK, в якій весною 2022 р., у зв'язку з приїздом до цієї країни тисяч українських дітей через широкомасштабну російсько-українську війну, створений окремий підрозділ школи, де викладають як українські, так і місцеві вчителі. В цій двоповерховій україномовній школі організовано вісім класів для дітей віком від 12 до 17 років. Навчальна програма складається з нідерландської, англійської та української частини. В останньому блоці педагоги самостійно можуть вибирати дисципліну для викладання: мову і літературу, історію України, основи здоров'я. На тиждень проводиться 3 пари українознавчих дисциплін [28].</p> <p>Одним із провідних осередків українства в Нідерландах є суботня школа «<b>Веселка</b>» (м. Гаага), в якій українські діти вивчають рідну мову, літературу, культуру, історію України, образотворче мистецтво та інші предмети, зберігаючи національну ідентичність, збагачуючи свої знання про Україну.</p> <p>В м. Гаазі 28–29 листопада 2019 р. відбулася Міжнародна конференція освітян діаспори «Українська закордонна школа – крок в майбутнє», на якій 40 вчителів з Данії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Португалії, Франції обговорювали актуальні проблеми діаспорних шкіл. На конференції акцентувалася увага на адаптації підходів Нової української школи до закордонних шкіл вихідного дня. На заході також презентували проект «Глина. Українознавчі воркбуки» – дитячі інтерактивні книги у формі активностей. Йдеться про навчальні матеріали для українських шкіл за кордоном, які використовуються в школах вихідного дня і вдома, розміщені в мережі Інтернет та поєднують історію України з сучасністю [2, с. 37].</p>
<i>Франція (Українська школа Св. Володимира в Парижі, Українська школа в Парижі, Українська школа-гурток у м. Ніцца, Українська школа у м. Мец та інші)</i>	
від 6 до 16 років	<p>Українці у Франції проживають нерівномірно й українських шкіл тут небагато. Це переважно четвергові, суботні та недільні школи в Парижі та Страсбурзі. Плата за навчання в цих закладах 25 євро на день і вони є частиною мережі Міжнародних українських шкіл (МУШ)<sup>1</sup>, завдяки чому українські діти можуть пройти українську програму екстерном, отримати атестат та вступити до французького або українського університету. У 2005 році при Посольстві України у Франції відкрилася Українська школа мистецтв, що також функціонує за програмою МУШ. Після 24 лютого 2022 р. саме ці школи об'єднали українців та полегшили умови їхньої адаптації до життя в чужій країні. Тут, крім навчання, діти відвідують різні майстер-класи, курси французької мови тощо [24].</p> <p><i>Українська школа при Катедрі святого Володимира в Парижі</i> на початку 2024 р. прийняла понад 70 українських учнів і в ній нині діють вже 15 класів. Українська школа працює також і в Ніцці, де через театральне й образотворче мистецтво дітям допомагають полегшити перехід на французький стиль навчання. А у Версалі, де немає української школи, вже постала потреба для її відкриття [18].</p> <p>Незважаючи на велику кількість українців і хорошу шкільну освіту, сфера україністики у французькій вищій школі досить обмежена. Нині існує лише одна</p>

<sup>1</sup> Нині це організація в структурі МОН України і об'єднує 38 шкіл в різних країнах світу, в яких навчається 3500 дітей.

	<p>програма, успішно засвоївши яку можна отримати ступінь бакалавра з української мови та літератури. <i>Національний інститут східних мов та цивілізації (INALCO)</i> пропонує курси вивчення української мови, літератури, історії, які користуються популярністю як серед українських студентів, так і серед тих, хто вперше знайомиться з українською історією та культурою. Таким чином, студенти отримують базові знання про культуру, що поступово поглиблюються, та мають можливість навчатися одночасно на кількох програмах. Водночас INALCO співпрацює з низкою українських університетів [24].</p>
	<p><b>Естонія</b> (<i>Українська недільна школа «Лабора», м. Таллінн; Українська недільна школа «Надія», м. Таллінн; Українська недільна школа при українському земляцтві «Водограй», м. Сілламяе; Українська недільна школа «Злагода», м. Нарва; Українська недільна школа ім. Лесі Українки, м. Тарту; Українська недільна школа при українському об'єднанні «Стожари», м. Маарду; Українська недільна школа при українському культурному товаристві, м. Валга; Українська недільна школа ім. Т. Г. Шевченка при українському об'єднанні «Койт», м. Тана</i>)</p>
від 7 до 17 років	<p>Навчання українських дітей в школах Естонії може відбуватись на основі двох моделей – короткострокового і довгострокового (що, по суті, є інтеграцією у звичайний навчальний процес країни) планів. Існує практика створення україномовних класів у певних школах Таллінна під керівництвом вчителя з України, що сприяє підтримці україномовного середовища і загострення відчуття належності до українського суспільства. Мережа освітніх приватних або благодійних закладів, де діти навчаються українською мовою, вивчають українську культуру та історію, розгалужена.</p>
	<p><b>Латвія</b> (<i>державні та приватні школи; Єлгавський культурний центр «Джерело»</i>)</p>
від 3 до 18 років	<p>Особливістю латиського освітнього процесу є надання можливості здобувати дошкільну і початкову освіту мовою національної меншини, зокрема для українців – українською. Механізм здобуття середньої освіти має наступний вигляд: з 1 по 6 клас навчання проходить двома мовами з розподілом часу викладання 50/50; з 7 по 9 клас – 80% (латиською) / 20% (мовою нацменшини); з 10 по 12 клас – 100% латиською. Відповідно до 6 класу, коли національна ідентифікація є найбільш важливою з огляду на активне формування світогляду у дитини й усвідомлення базових цінностей, культурних традицій, значна частина навчання відбувається рідною мовою, що формує стійке сприйняття себе як українця. Також у країні функціонує значна кількість приватних закладів і гуртків, які не лише розвивають творчий потенціал, а й в ігровому форматі виховують патріотичне ставлення до своєї країни.</p>

Окрім шкіл вихідного дня, за кордоном активно діє ще й «Пласт» – організація української молоді для патріотичного та всебічного самовиховання, де плекається любов до української спільноти незалежно від країни проживання.

Зокрема, українська скаутська організація «Пласт» у Данії (керівник – Володимир Колос) відкрила новий пластовий

2023–2024 рік під назвою «Не зламали своїх присяг» на данському острові Фюн.

А у Великій Британії організація існує вже 71 рік. На 2020 р. створено станиці у Лондоні, Манчестері і Дарбі.

Самовиховання – це постійна праця над собою під керівництвом фахових виховників-волонтерів та допомогою батьків і підтримкою української громади.

Сходини відбуваються щомісяця, також пластуни беруть участь у різноманітних заходах, що пов'язані з Україною, і загалом активні в житті української громади. Пластуни Лондона також мають спільні сходини і змагання з англійськими скаутами [7].

У 2018 р. офіційно зареєстрований Пласт у Франції, який у 2023 р. отримав статус Краю. Нині активно функціонують пластові осередки у Парижі та в регіоні Окситанія. Крім того, проводиться інтенсивна робота з розвитку пластових гуртків в інших великих містах Франції. Щороку, окрім постійної роботи, проводяться різноманітні заходи для розвитку членів громади: подорожі, зустрічі, майстер-класи, українські свята та інше. У Парижі також функціонує новацьке гніздо «Володарі Чарівного Лісу» та два юнацьких курені: імені Анни Ярославни та імені Богдана Яціва. Пластуни Франції активно взаємодіють з українським громадським життям на місцях, беруть участь у міжнародних таборах та організують власні заходи [16].

**Висновки.** На даному історичному етапі формування патріотичного свідомого ставлення молоді до власного майбутнього та до майбутнього України вимагає використання таких методів і прийомів, які є доступними і дієвими. Особливої уваги потребує національно-патріотичне виховання молоді, яка опинилась за межами України та перебуває в іноземному соціальному середовищі й піддається в ньому процесу соціалізації.

Навчально-виховний процес в європейських країнах спрямований на інтеграцію українських дітей в освітній простір тієї країни, де вони перебувають, проте в контексті розвитку відчуття патріотизму наголошує на важливості

самоідентифікації й відношення себе до своєї нації, що відбувається через підтримку вивчення української мови, літератури, історії та культури України. Також низка країн ЄС активно співпрацюють із МОН України та заохочують дітей вчитись дистанційно у національних школах України, що робить акцент на пріоритетності української освіти для громадян України. До таких країн належать Польща, Угорщина, Чехія; наприклад, у Варшаві функціонують спеціалізовані пункти дистанційного навчання в системі дистанційного навчання України для учнів 9–11 класів [9].

До елементів національно-патріотичного виховання можна віднести й просвітницьку діяльність. Так, молоді може пропонуватись завдання поділитись цікавими фактами про Україну з молоддю інших країн, розповісти про її історичне минуле або традиції, звичаї, кухню, символіку, видатних діячів та спортсменів, які є відомими у всьому світі. Можна розширювати світогляд молоді через обговорення міжнародних конкурсів, порівнюючи представників з різних країн, результати їх участі у цих конкурсах тощо.

З метою збереження ідентичності української молоді на рівні міждержавної співпраці реалізуються різні проекти й ініціативи. Одним із них є проєкт «UA – Ukrainian Abroad», що передбачає координаційну платформу із залученням представників Офісу Президента України, Верховної Ради України, міністра закордонних справ України, міністра молоді та спорту України, міністра культури та інформаційної політики України. Мета функціонування платформи полягає у «підтримці української національної та громадянської

ідентичності молодих українців і українок, які перебувають у країнах, залучених до проекту» [19]. Проект перебуває на етапі реалізації, його сутність полягає у розбудові мережі молодіжних громадських об'єднань у кількох країнах світу. Діяльність активістів та експертів, залучених у межах проекту, буде спрямовуватись на об'єднання української молоді, сприяння самореалізації молодого покоління та саморозвитку з метою надання користі українському суспільству і державі загалом [19]. На погляд експертів, це ефективно доповнюватиме аспекти патріотичного виховання у закладах середньої й вищої освіти за кордоном та їх ініціативи в контексті культурного виховання українських дітей. Таким чином, міжнародні ініціативи також мають потужний ефект в контексті патріотичного виховання молоді, адже вони найбільше сприяють:

*по-перше*, підтримці зв'язків української молоді із рідною країною;

*по-друге*, усвідомленню важливості розповсюдження інформації за межами України про роль підтримки українських громадян в умовах війни;

*по-третє*, пробудженню або заостренню відчуття належності до країни і ролі кожного громадянина, незалежно від його віку, у протидії агресії, збереженні державності та ідентичності нації.

Щоб молодь проявляла патріотизм, але разом із тим прагнула до сприйняття та осмислення європейської системи цінностей або цінностей, які пропонуються державою, в якій вони перебувають, доцільним є використання інтегративного підходу до виховної діяльності та можливість обміну інформацією про Батьківщину та країну-реципієнта, порівняння потенціалу цих країн, їх

системи цінностей, визначення переваг і недоліків кожної із них, але разом із тим розвиток любові до всього рідного й унікального.

Маючи активну громадянську позицію, молодь може долучатись до волонтерської діяльності, зокрема до збору коштів або надання матеріальної підтримки, збору речей для людей, які зазнали матеріальних втрат у результаті російської агресії, або зробити свій внесок у відновлення якогось історичного об'єкта тощо.

Національно-патріотичне виховання молоді є обов'язковою умовою виховного процесу, в якому питання інтеграції з іншими країнами є дуже важливим. Тому для організації виховного процесу в освітньому закладі в дистанційному форматі молодь, яка перебуває за кордоном, варто залучати до заходів, під час яких вона не просто представлятиме результати своєї роботи, а й зможе розповісти про те, чого вони навчилися в інших країнах, що дасть можливість утвердити в свідомості молодого покоління думку про те, що Батьківщину не замінить жодна країна світу, якою б привітною вона не була.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

2. Газізова О. Державні пріоритети у збереженні етнонаціональної ідентичності представниками української діаспори: освітній контент. *Українознавчий альманах*. Випуск 28. Київ: Міленіум, 2021. С. 34–39.

3. Загальноосвітній лицей ім. Т. Шевчен-

- ка. URL: <http://liceum-bialybor.pl/uk/> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Іспанія. URL: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/es> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Італія. URL: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/it> (дата звернення: 03.06.2024).
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 19.05.2024).
7. Криштопа Олег, Карп'юк Василь. Питання виживання нації: яка вона – українська освіта за кордоном. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2020/11/25/243151> (дата звернення: 22.05.2024).
8. Любомира Тхір. Лесина школа у Бартошицях. URL: <https://www.lesiabart.pl/index.php/152-2017-11-06-20-02-15> (дата звернення: 23.05.2024).
9. Освіта українських біженців за кордоном (24 лютого – 20 червня 2022). URL: [https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen\\_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-cherვნya/](https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-cherვნya/) (дата звернення: 26.05.2024).
10. Патріотизм. Педагогічний словник / за ред. М. Ярмаценка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
11. Патріотизм. Тлумачний словник української мови в 11 томах. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 05.06.2024).
12. Перша українська школа в Польщі від фундації «Незламна Україна». URL: <https://nezlamna.org/uk/> (дата звернення: 12.06.2024).
13. Петронговський Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: монографія / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: Полісся, 2003. 220 с.
14. Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном. Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrayinskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkolyariv-perebuvaють-za-kordonom.-yak-zberetти-zv'yazok-z-ukrayinoю/>
- shkoliariv-perebuvaють-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/ (дата звернення: 12.06.2024).
15. Посли української культури з Гурова Ілавецького. URL: <https://naszwybir.pl/58200-2/> (дата звернення: 25.05.2024).
16. Про Пласт в Франції. URL: <https://plast.global/countries/francziya/> (дата звернення: 02.06.2024).
17. Скуратівський В. Патріотизм. *Філософський енциклопедичний словник* / Інститут філософії НАН України. Київ: Абрис, 2002. С. 471.
18. У Франції українські суботні школи активно приймають новоприбулих. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3445447-u-francii-ukrayinski-subotni-skoli-aktivno-prijmaut-novopribulih.html> (дата звернення: 20.05.2024).
19. Україна запускає платформу для об'єднання української молоді у світі «UA – Ukrainian Abroad». URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-zapuskaye-platfordu-dlya-obyednannya-ukrayinskoю-molodi-u-sviti-ua-ukrainian-abroad> (дата звернення: 06.06.2024).
20. Українська суботня школа у Відні. URL: <https://www.facebook.com/UkrSchuleWien>. 1 червня 2024 р. (дата звернення: 23.05.2024).
21. Українська школа «Ерудит» у Відні. URL: <https://www.erudytwien.com/predmeti> (дата звернення: 25.05.2024).
22. Устименко І. П. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*. 2022. № 1. С. 26–29.
23. Філософія Української Суботньої Школи у віденському замку Гаррі Поттера. URL: <https://ukr-schule.at/uk/school> (дата звернення: 17.05.2024).
24. Франція. URL: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/fr> (дата звернення: 19.05.2024).
25. Чупрій Л., Сіра О. Особливості розвитку національно-патріотичного виховання молоді в умовах російської повномасштабної агресії. *Державна сімейна та*

молодіжна політика: законодавство, методи та практики. 2022. № 2. С. 46–57. URL: <https://dismp.gov.ua/derzhavna-simejna-tamolodizhna-politikazakonodavstvo-metodi-ta-praktiki-2/> (дата звернення: 02.06.2024).

26. Школа ім. Т. Шевченка в Білому Борі. URL: <https://www.facebook.com/p/Szko%C5%82aim-T-Szewczenki-w-Bia%C5%82ym-Borze-D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%96%D0%BC-%D0%A2-%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%83-%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%91%D0%BE%D1%80%D1%96-100051942744446/> (дата звернення: 03.06.2024).

27. Школа Українознавства ім. Тараса Шевченка м. Манчестер. URL: <https://www.manchesterukschool.com/> (дата звернення: 28.05.2024).

28. Як у Нідерландах навчають українських дітей, що втекли від війни. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-u-niderlandah-navchayut-ukrayinskyh-ditej-shho-vtekly-vid-vijny/> (дата звернення: 10.05.2024).

29. Як українських дітей навчають в Іспанії. URL: <https://kanal.dim.tv/yak-ukrayinskyh-ditej-navchayut-v-ispaniyi/> (дата звернення: 25.05.2024).

30. More than 4.2 million people under temporary protection. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2?fbclid=IwAR0EH\\_M3xGAJKkiHCDpAfDWulQzwHxbeY2\\_EffMEGRVXWxSipZccWks-n14](https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2?fbclid=IwAR0EH_M3xGAJKkiHCDpAfDWulQzwHxbeY2_EffMEGRVXWxSipZccWks-n14) (дата звернення: 26.05.2024).

31. Nottingham Ukrainian School. URL: <https://www.facebook.com/nottinghamukrainianschool/about> (дата звернення: 28.05.2024).

## REFERENCES

1. BONDARENKO, N., KOSYANCHUK, S. (2022). *National-Patriotic Education in the Context of Current Challenges: Methodological Recommendations* [for Readers, Methodologists, Authors of Programs and Assistants, Scientists,

Contributors, Students and Professional Education, Managers, Politicians]. Kyiv: Phoenix, 64 p. [in Ukr.]

2. HAZIZOVA, O. (2021). State Priorities in Preserving Ethno-National Identity by Representatives of the Ukrainian Diaspora: Educational Content. *Ukrainian Studies Almanac*. Issue 28, Kyiv: Milenium, 2021. pp. 34–39. [in Ukr.]

3. *Taras Schevchenko Lycee of General Education*. [online] Available at: <http://liceumbialybor.pl/uk/> [Accessed 10 May 2024]. [in Ukr.]

4. *Spain*. [online] Available at: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/es> [Accessed 10 May 2024]. [in Ukr.]

5. *Italy*. [online] Available at: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/it> [Accessed 6 June 2024]. [in Ukr.]

6. *The Concept of National-Patriotic Education in the Education System of Ukraine*. [online] Available at: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> [Accessed 19 May 2024]. [in Ukr.]

7. KRYSHTOPA, O., KARPIUK, V. *The Question of the Survival of the Nation: What is it Like - Ukrainian Education Abroad*. [online] Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/11/25/243151> [Accessed 55 May 2024]. [in Ukr.]

8. TKHIR, L. *Lesia's School Near Bartoszycy*. [online] Available at: <https://www.lesiabart.pl/index.php/152-2017-11-06-20-02-15> [Accessed 23 May 2024]. [in Ukr.]

9. *Education of Ukrainian Refugees Abroad (February 24 - June 20, 2022)*. [online] Available at: [https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen\\_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-cherwnya/](https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-cherwnya/) [Accessed 26 May 2024]. [in Ukr.]

10. YARMACHENKO, M., ed. (2001). *Patriotism. Pedagogical Dictionary*. Kyiv: Pedahohichna dumka., 514 p. [in Ukr.]

11. *Patriotism. Explanatory Dictionary of Ukrainian Language in 11 Volumes*. [online] Available at: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%8>

0%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC [Accessed 5 June 2024]. [in Ukr.]

12. *The First Ukrainian School in Poland under the “Unbreakable Ukraine” Foundation.* [online] Available at: <https://nezlamna.org/uk/> [Accessed 12 June 2024]. [in Ukr.]

13. PETRONHOVSKYI, R. (2003). *Theory and Practice of Forming Patriotism in High School Students: A Monograph.* Zhytomyr: Polissia, 220 p. [in Ukr.]

14. *Over a Million Ukrainian Preschool Children and a Million Schoolchildren are Abroad. How to Keep in Touch with Ukraine?* [online] Available at: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvauiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/> [Accessed 12 June 2024]. [in Ukr.]

15. *Ambassadors of Ukrainian Culture from Gurov Ilavetskyi.* [online] Available at: <https://naszwybir.pl/58200-2/> [Accessed 25 May 2024]. [in Ukr.]

16. *About Plast in France.* [online] Available at: <https://plast.global/countries/franczyia/> [Accessed 02 June 2024]. [in Ukr.]

17. SKURATIVSKYI, V. (2002). Patriotism. *Philosophical Encyclopedic Dictionary.* Institute of Philosophy of NAS of Ukraine. Kiev: Abris, 471p. [in Ukr.]

18. *In France, Ukrainian Saturday Schools are Actively Accepting Newly Arrived.* [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3445447-u-francii-ukrainski-subotni-skoli-aktivno-prijmaut-novopribulih.html> [Accessed 20 May 2024]. [in Ukr.]

19. *Ukraine is Launching a Platform for Connecting Ukrainian Youth in the the World “UA – Ukrainian Abroad”.* [online] Available at: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-zapuskaye-platformu-dlya-obyednannya-ukrayinskoyimolodi-u-sviti-ua-ukrainian-abroad> [Accessed 6 June 2024]. [in Ukr.]

20. *Ukrainian Saturday School in Vienna.* [online] Available at: <https://www.facebook.com/UkrSchuleWien>. 1 ruble 2024 rub. [Accessed 23 May 2024]. [in Ukr.]

21. *Ukrainian School “Erudit” Near Vienna.*

[online] Available at: <https://www.erudytwien.com/predmeti> [Accessed 25 May 2024]. [in Ukr.]

22. USTIMENKO, I. (2022). *Patriotic Inspiration of Student Youth, Christened by War.* Pedagogical Newsletter. № 1. pp. 26–29.

23. *Philosophy of the Ukrainian Saturday School at the Widen Castle of Harry Potter.* [online] Available at: <https://ukr-schule.at/uk/school> [Accessed 17 May 2024]. [in Ukr.]

24. *France.* [online] Available at: <https://vsesvit.miok.lviv.ua/country/fr> [Accessed 19 May 2024]. [in Ukr.]

25. CHUPRII, L., SIRA, O. (2022). Peculiarities of the Development of National-Patriotic Education of Young People in the Minds of Russian Large-Scale Aggression. *Derzhavna simeina ta molodizhna polityka: zakonodavstvo, metody ta praktyky* (State Family and Youth Policy: Legislation, Methods and Practices). № 2, pp. 46–57. [online] Available at: <https://dismp.gov.ua/derzhavna-simejna-ta-molodizhna-politikazakonodavstvo-metodi-ta-praktiki-2/> [Accessed 2 June 2024]. [in Ukr.]

26. *T. Shevchenko School in Bilyi Bor.* [online] Available at: <https://www.facebook.com/p/Szko%C5%82a-im-T-Szewczenki-w-Bia%C5%82ym-Borze-%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0-%D1%96%D0%BC-%D0%A2-%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%83-%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%91%D0%BE%D1%80%D1%96-100051942744446/> [Accessed 3 June 2024]. [in Ukr.]

27. *Manchester School of Ukrainian Studies named after Taras Shevchenko.* [online] Available at: <https://www.manchesterukrschool.com/> [Accessed 28 May 2024]. [in Ukr.]

28. *How Ukrainian Children who Fled the War are Taught in the Netherlands.* [online] Available at: <https://osvitoria.media/experience/yak-u-niderlandah-navchayut-ukrayinskyhditej-shho-vtekly-vid-vijny/> [Accessed 10 May 2024]. [in Ukr.]

29. *How Ukrainian Children are Taught in*

*Spain*. [online] Available at: <https://kanal.dim.tv/yak-ukrayinskyh-ditej-navchayut-v-ispaniyi/> [Accessed 25 May 2024].

30. *More than 4.2 Million People under Temporary Protection*. [online] Available at: [https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2?fbclid=IwAR0EH\\_](https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2?fbclid=IwAR0EH_)

M3xGAJKkiHCDpAfDWulQzwHxbeY2\_EfFMEGRVXWxSipZccWks-n14 [Accessed 26 May 2024]. [in Eng.]

31. *Nottingham Ukrainian School*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/nottinghamukrainianschool/about> [Accessed 28 May 2024]. [in Ukr.]

Важливим завданням, що стоїть перед освітньо-виховними установами за кордоном, є інтеграція українських школярів до навчального і виховного процесів зі збереженням їхньої ідентичності та національного походження. Навчальні заклади сприяють вивченню мови тієї країни, де перебувають діти, проте активно впроваджуються й елементи навчання українською мовою, залучаються українські біженці до роботи у навчальних закладах, що полегшує процес інтеграції українських дітей до соціуму чужої країни, сприяє усуненню бар'єрів і взаємній підтримці громадян на чужині, формує у підсвідомості українських дітей ідею про цілісність і об'єднаність української нації незалежно від просторових рамок і кордонів.